مجله علوم پزشکی رازی دوره ۳۱، شماره پیوسته ۱۸۴، ۱۵ اسفند ۱۴۰۳ https://doi.org/10.47176/rjms.31.184

مقاله پژوهشی

شناسایی رتبه‌بندی ابعاد رهبری مراقبتی مدیران مدارس استان مازندران

محمدحسین مرادی گردشی: دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، گروه مدیریت آموزشی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران

رضا یوسفی سعید آبادی: استادیار، گروه مدیریت آموزشی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران (* نویسنده مسئول) rezayusefi2022@gmail.com

مریم تقوایی یزدی: دانشیار، گروه مدیریت آموزشی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران

چکیده

زمینه و هدف: در محیط‌های آموزشی کشور ما هنوز واژه رهبری مراقبتی و نیاز به اجرای آن برای مدیران ناآشناست؛ لذا هدف از انجام این تحقیق شناسایی رتبه‌بندی ابعاد رهبری مراقبتی مدیران مدارس استان مازندران بود.

روش کار: جامعه آماری پژوهش در بخش کیفی شامل، خبرگان منتخب سازمان آموزش‌وپرورش استان مازندران بودند. حجم نمونه در بخش کیفی با درنظرگرفتن قانون اشباع به تعداد ۱۷ نفر تعیین شد. و در بخش کمی جامعه آماری شامل مدیران و معاونین ادارات آموزش‌وپرورش و مدیران دبیرستان‌های استان مازندران در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ که دارای حکم رسمی بوده و تعداد آن‌ها ۱۴۱۲ نفر بود. حجم نمونه به روش خوشه‌ای و طبقه‌ای براساس سمت، با استفاده از جدول کرجسی مورگان به تعداد ۳۰۶ نفرتعیین شد، روش جمع‌آوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای، و ابزار اندازه‌گیری در بخش کیفی مصاحبه نیمه ساختاریافته و در بخش کمی شامل پرسشنامه محقق ساخته، که سؤالات آن برگرفته از داده‌های حاصل از مصاحبه بود. روایی پرسشنامه مورد تایید قرار گرفت. هم‌چنین ضریب پایایی با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ برای تمامی ابعاد و مولفه‌های پرسشنامه به صورت استاندارد بود. تجزیه‌وتحلیل داده‌ها در بخش کیفی از تکنیک دلفی و در بخش کمی از آزمون رتبه بندی فریدمن استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد از نظر رتبه بندی ابعاد رهبری مراقبتی مدیران مدارس استان مازندران به ترتیب شامل ۱) اهداف ۲) ویژگی‌ها ۳) شیوه‌های اجرا می‌باشد.

نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که رهبری مراقبتی مدیران مدارس بر پایه سه بعد اساسی اهداف، ویژگی‌ها و شیوه‌های اجرا شکل می‌گیرد و این ابعاد با ترتیبی مشخص، نقش مهمی در تحقق این نوع رهبری دارند. در این میان، اهداف به‌عنوان بنیادی‌ترین رکن، تعیین‌کننده مسیر کلی فعالیت‌های مدیران است و بر ایجاد محیطی امن و حمایتگر که سلامت روانی و اجتماعی دانش‌آموزان و معلمان را تقویت کند، تمرکز دارد.

تعارض منافع: گزارش نشده است.

منبع حمایت‌کننده: حامی مالی ندارد.

کلیدواژه‌ها

مدیران،

مدرسه،

رهبری مراقبتی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۱۴

تاریخ چاپ: ۱۴۰۳/۱۲/۱۵

شیوه استناد به این مقاله:

Moradi gardeshi MH, Yousefi Saeed Abadi R, Taghvaei Yazdi M. Identification of the Ranking of Dimensions of Care-Oriented Leadership Among School Principals in Mazandaran Province. Razi J Med Sci. 2025(5 Mar);31.184.

Copyright: ©2024 The Author(s); Published by Iran University of Medical Sciences. This is an open-access article distributed under the terms of the CC BY-NC-SA 4.0 (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.en).

*انتشار این مقاله به‌صورت دسترسی آزاد مطابق با CC BY-NC-SA 4.0 صورت گرفته است.

Razi Journal of Medical Sciences. 2025(5 Mar);31.184. https://doi.org/10.47176/rjms.31.184

Original Article

Identification of the Ranking of Dimensions of Care-Oriented Leadership Among School Principals in Mazandaran Province

Mohammad Hosein Moradi gardeshi: PhD Student of Educational Management, Faculty of Humanities, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran

Reza Yousefi Saeed Abadi: Assistant Professor, Department of Educational Management, Faculty of Humanities, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Sari, Iran (* Corresponding Author) rezayusefi2022@gmail.com

Maryam Taghvaei Yazdi: Associate Professor, Department of Educational Management, Faculty of Humanities, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran

Abstract

Background & Aims: Positive relationships lead to the creation of social capital or a set of supportive connections that are essential for effective academic work in the classroom. Such caring relationships can influence the path that students follow during their education, especially in schools where many students face challenging lives outside of school. School principals can develop their caring leadership by focusing on the development of caring curricula, establishing identifiable school structures based on care, and creating a school culture rooted in care. However, bureaucratic and political structures, along with authoritarian and transactional leadership models that prevail in today's school systems, prevent educational leaders from creating caring communities within schools based on shared values and strategies. Without these positive, caring relationships, students are placed in a risky situation regarding teaching and learning. A caring school principal, through the use of behaviors and characteristics of caring educational leadership, fosters the understanding of the importance of creating a caring environment within the school and collectively establishes the principle of care in the school environment, which has positive impacts on student teaching and learning. Therefore, school leaders play a significant role in deliberately fostering a culture at the school level and setting and developing high educational expectations for students. Although education is one of the simplest ways to improve management, formal training programs for caring leadership for principals involve significant complexity and cost for schools. Moreover, unfortunately, in the educational environments of our country, the concept of caring leadership and the need for its implementation remain unfamiliar to many principals, and the adoption of new philosophies and approaches of caring leadership in the Iranian education system has not been well received. For caring leadership, applying supportive and caring leadership theories in countries outside their country of origin requires studies to test and confirm them in these countries. It is these kinds of studies and research that form the foundation for creating an indigenous model of caring leadership tailored to the culture of a specific country. Existing models of caring leadership are foreign models that do not align with our indigenous context or with practical situations and local issues. Given the importance of the topic of caring leadership in schools, the aim of this research was to identify the ranking of the dimensions of caring leadership among school principals in Mazandaran province.

Methods: The statistical population of the research in the qualitative section consisted of selected experts from the Education Organization of Mazandaran province. The sample size for the qualitative section was determined to be 17 people, based on the saturation principle. In the quantitative section, the statistical population included principals and vice-principals of education departments and high school

Keywords
Principals,
School,
Caring Leadership

Received: 04/08/2024

Published: 05/03/2025

principals in Mazandaran province for the 2021-2022 academic year, who held official positions, totaling 1,412 individuals. The sample size was determined using cluster and stratified sampling methods based on position, and using the Krejcie-Morgan table, the sample size was set to 306 participants. Data collection was done through library research, and the measurement tools in the qualitative section included semi-structured interviews, while in the quantitative section, it included a researcher-developed questionnaire, with the questions derived from the data obtained from the interviews. The validity of the questionnaire was confirmed. Additionally, the reliability coefficient was determined using Cronbach's alpha, and it was found to be acceptable for all dimensions and components of the questionnaire. Data analysis in the qualitative section was conducted using the Delphi technique, while in the quantitative section, the Friedman ranking test was used.

Results: The results showed that, in terms of ranking the dimensions of caring leadership of school principals in Mazandaran province, the dimensions are as follows: 1) Goals, 2) Characteristics, and 3) Implementation Methods.

Conclusion: The findings of this study indicate that the concept of caring leadership among school principals is structured around three fundamental dimensions: goals, characteristics, and implementation methods. These dimensions, in a specific order, play a crucial role in the realization of this leadership style. Among them, goals serve as the most fundamental pillar, guiding the overall direction of principals' activities and focusing on creating a safe and supportive environment that enhances the psychological and social well-being of students and teachers. Following goals, the personal and professional characteristics of principals hold the second level of importance. These include abilities such as empathy, responsibility, and communication skills, which enable principals to make effective and humane decisions in complex situations. The third dimension, implementation methods, encompasses the tools and strategies that principals utilize to achieve their goals and leverage their personal attributes. Examples of such strategies include fostering positive interactions, creating a supportive environment, and implementing participatory management. These findings highlight the necessity of focusing on clear goal-setting, developing managerial characteristics, and employing effective implementation methods to enhance the quality of caring leadership. The alignment and interaction of these dimensions can contribute to creating an optimal school environment and significantly impact the success of educational institutions.

Conflicts of interest: None
Funding: None

Cite this article as:
Moradi gardeshi MH, Yousefi Saeed Abadi R, Taghvaei Yazdi M. Identification of the Ranking of Dimensions of Care-Oriented Leadership Among School Principals in Mazandaran Province. Razi J Med Sci. 2025(5 Mar);31.184.

Copyright: ©2024 The Author(s); Published by Iran University of Medical Sciences. This is an open-access article distributed under the terms of the CC BY-NC-SA 4.0 (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.en).

*This work is published under CC BY-NC-SA 4.0 licence.

مقدمه

مدیران در نقش رهبران آموز شی نه‌تنها می‌دانند که مدرســـه به چه‌چیز باید دســـت یابد، بلکه به معلمان کمک می‌کنند تا برای دســـت‌یابی به این اهداف با یکدیگر همکاری کنند. هرچند مشـکلات اجرایی را نیز مهم می‌دانند، اما آن ها را در ردهٔ اول قرار نمی‌دهند (۱). یادگیری و آســـایش دانش‌آموز، دغدغه و توجه اصـلی آن‌هاسـت و این موضـوع را جنبهٔ حیاتی و مهم مدرسه می‌دانند و بر این اولویت اصرار می‌ورزند (۲). با تغییر تحولاتی مه در جامعه و محیط کار روی داده است، مدل‌های سنتی رهبری دیگر پاسخگوی نیازها و الزامات ع صر و دوره حا ضر نی ستند و نیاز به مدل‌های جدید رهبری بیش از هر زمان دیگر به چشم می‌خورد. ضعف کارآیی و اثربخ شی در فعالیت‌ها، ت سلط کارکرد مدیریت آموزشـــی به‌جای رهبری آموزشـــی و تکیه بر ســـبک‌های ســـاختاری و آمرانه به منزلهٔ ضـــعف‌های مطرح شده در بخش مدیریت مدر سه، عمدتاً وابسته به این مسائل کلی‌تر ا ست (۳). مراقبت بخ شی از روابطی ا ست که از طریق فعالیت و تعامل بروز می‌یابد. مراقبت چیزی ا ست که تو سط فرد مراقبت کننده بروز می‌یابد و تو سط فرد مراقبت شونده دریافت می شود. از این رو، می‌توان کاربرد رهبری را به‌عنوان ایجاد و پرورش یک محیط مراقبتی در مدرســـه درنظر گرفت که حاکی از نیاز به تعریف مدیریت مدر سه برا ساس ا صول مراقبت اســـت (۴). مراقبت و یک محیط یادگیری مراقبتی باید در سطوح مختلف یک مدرسه نمایان شود. این سطوح عبارت از مدیران مدرسه، معلمان در کلاس درس و نیز ســـطح دانش‌آموزان در هنگـام کـار و فعـالیـت بـا دوســتانشـان اسـت. از این‌رو، عناصـر اصـلی و شـرایط توانمندســـاز برای ایجاد یک محیط یادگیری مراقبتی صـــرفاً نســـبی نیســـتند، بلکه با زمینه‌ها و گروه‌های مختلف مرتبط هســـتند (۵). یک اصـــل مراقبتی در مدرســـه بر روابط محترمانه و قابل اعتماد و نیز بر ســـخت‌گیری تحصـــیلی تأکید دارد منجر به افزایش م شارکت دانش‌آموزان، صلاحیت اجتماعی و عاطفی، پیشـرفت و موفقیت تحصـیلی و کاهش میزان اخراج آنان می‌شـود (۶). جوامع مراقبتی مدرسـه بر تدریس و رهبری جمعی، ســـاختارهای ســـازمان و ترویج فرهنگ مدرســـه مبنی بر اصـــل مراقبت، تأکید بر روابط برمبنای ویژگی‌های مانند مدنیت، مراقبت از دیگران، دوســـتی، احترام و اعتماد و غیره تکیه دارند. سه نوع مراقبت تحت عنوان مراقبت زیبایی‌شـــناختی و مراقبت موثق معتبر و مراقب د شوار در حوزه آموزش‌وپرورش مطرح ا ست (۷). مراقبت زیبایی‌شـــناختی بر چیزها و ایده‌هایی مانند نمرات امتحانی، رتبه کلاســـی و ظواهر تمرکز دارد مراقبت موثق برخلاف مراقبت زیبایی‌شناختی بر روابط دوجانبه و مبنی بر اعتماد میان دانش‌آموزان و معلمان تمرکز دارد، اعتماد و احترام متقابل در مرکز این روابط موثق هستند. مراقبت دشوارم معلمانی که دانش‌آموزان خود را تحت مراقبت ســـخت و دشـــوار قرار می‌دهند، انتظارات تحصـــیلی بالایی برای موفقیت تحصـــیلی و آینده دانش‌آموزان خود تعیین می‌نمایند و درعین‌حال نیز به رفاه شخ صی آنان توجه دارند مراقبت سخت و مراقبت موثق متقابلاً انحصاری نیستند (۸).

عدم وجود روابط و ارتبا طات مث بت اجت ماعی با معلمان باعث می‌شـــود که منابعی که برای توســـعه و پیشـرفت مثبت دانش‌آموزان مفید هســـتند در اختیار آنان قرار نگیرند. روابط منفی و وخیم حتی می‌توانند بدتر باشـــند و تأثیرات و پیامدهای زیان‌باری را برای ر شد پیشرفت دانش‌آموزان به همراه دا شته با شند (۹). روابط مث بت منجر به ای جاد ظرف یت اجت ماعی یا مجموعه‌ای از ارتباطات حمایتی می‌شـــوند که برای ان جام کار تحصـــیلی اثربخش در کلاس درس لازم هســـتند. چنین روابط مراقبتی می‌توانند مســـیری که دانش‌آموزان در طی تحصیل خود آن را دنبال می‌کنند را تحت تأثیر قرار دهند به‌ویژه، در مدار سی که زندگی تعداد زیادی از دانش‌آموزان آن‌ها در خارج از مدرســـه چالش‌برانگیز اســـت (۱۰). مدیران مدارس می‌توانند با تمرکز بر توسعه برنامه‌های درسی مراقبتی، ساختارهای قابل شـــناســـایی مدرســـه مبنی بر مراقبت و ایجاد یک فرهنگ مدر سه مبنی بر مراقبت؛ رهبری مراقبتی خود را تو سعه دهند. اما ساختارهای بوروکراتیک و سیا سی رهبری اســـتبدادی و تبادلی که امروزه در نظام مدارس حاکم ه ستند، به رهبران آموز شی اجازه نمی‌دهند که جوامع مراقبتی را در مدرســـه براســـاس این ارزش‌ها و ا ستراتژی‌های م شترک خلق کنند. در صورتی که این روابط مث بت و مراقبتی وجود نداشـــ ته باشـــ ند، دانش‌آموزان را در زمینـهٔ تـدریس و یـادگیری در

موقعیتی مخاطره‌انگیز قرار می‌گیرند (۱۱). یک مدیر مراقبتی مدرسه با استفاده از رفتارها و مشخصات رهبری آموزشی مراقبتی باعث درک اهمیت ایجاد یک محیط مراقبتی در مدرسه و ایجاد جمعی اصل مراقبت در محیط مدرسه می‌شود که تأثیرات مثبتی بر تدریس و یادگیری دانش‌آموزان دارند. از این‌رو رهبران مدارس نقش بسزایی در پرورش عمدی یک فرهنگ در سطح مدرسه ایفا می‌کنند و این فرهنگ انتظارات آموزشی خوبی را برای دانش‌آموزان تعیین و آن‌ها را توسعه می‌دهد. اگرچه آموزش از ساده‌ترین راه‌های بهبود مدیریت است، اما برنامه‌های آموزش رسمی برای رهبری مراقبتی مدیران علاوه بر پیچیدگی و دشواری برای مدارس دارای هزینه‌های کلان است (۱۲). علاوه بر این، متأسفانه در محیط‌های آموزشی کشور ما هنوز واژه رهبری مراقبتی و نیاز به اجرای آن برای مدیران ناآشناست و تعیین فلسفه و رویکردهای جدید رهبری مراقبتی در نظام آموزشی ایران مورد استقبال واقع نشده است (۱۳). برای رهبری مراقبتی، به‌کارگیری تئوری‌های رهبری حمایتی و مراقبتی در کشورهایی به غیر از کشور زادگاه‌شان نیاز به مطالعاتی در جهت آزمون و تأیید آن‌ها در این کشورها دارد. این‌گونه مطالعات و پژوهش‌ها است که پایهٔ شکل‌گیری مدلی بومی از رهبری مراقبتی متناسب با فرهنگ آن کشور را تشکیل می‌دهد (۱۴). مدل‌های موجود رهبری مراقبتی مدل‌هایی خارجی هستند که با وضعیت بومی مداری ما و حتی با موقعیت‌های عملی و مسئله‌های بومی سازگاری ندارند. با توجه به اهمیت موضوع رهبری مراقبتی در مدارس، هدف از انجام این تحقیق شناسایی رتبه‌بندی ابعاد رهبری مراقبتی مدیران مدارس استان مازندران بود.

روش کار

این پژوهش از نظر هدف کاربردی، از نظر داده‌ها آمیخته اکتشافی (کیفی و کمی) و از نظر روش پژوهش از نوع داده بنیاد در مرحله کیفی و پیمایشی در مرحله کمی است و دارای کد اخلاق IR.IAU.SARI.REC.1402.222 از دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری می‌باشد. جامعه آماری پژوهش در بخش کیفی شامل خبرگان منتخب سازمان آموزش و پرورش استان مازندران با سابقه مدیریت و سیاست گذاری جهت اتفاق نظر در روش دلفی بود. جامعه آماری در بخش کمی شامل مدیران و معاونین ادارات آموزش و پرورش و مدیران دبیرستان‌های استان مازندران در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ که دارای حکم رسمی بوده و تعداد آنها ۱۴۱۲ نفر می‌باشند. در بخش کمی برای گردآوری داده‌ها از روش میدانی استفاده گردید. ابزار مورد استفاده در این مرحله پرسشنامه محقق ساخته بود که طی مرحله کیفی بدست آمد بر مبنای طیف وسیعی تنظیم گردید. با توجه به اهداف پژوهش و ماهیت آن، مناسب‌ترین روش برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز، برای تعیین مدل نهایی تحقیق، استفاده از تکمیل پرسشنامه‌ها بین نمونه‌های انتخاب شده از بین اعضای جامعه هدف بوده است. علت انتخاب این روش به عنوان یک روش جمع‌آوری اطلاعات، اقتضای هدف پژوهش و لزوم کسب اطلاعات معتبر بود. ابتدا به کمک روش‌های مرسوم آمار توصیفی مانند رسم جدول توزیع فراوانی، رسم نمودار و رسم جداول مشخصه‌های آماری به توصیف جمعیت شناختی نمونه توصیف متغیرهای پژوهش پرداخته شد. برای رسیدن از مدل ثانویه به مدل نهایی تحقیق، با نظر سنجی از نمونه‌های آماری و بکارگیری معادلات ساختاری و بطور اخص از نرم‌افزار لیزرل استفاده شد.

یافته‌ها

در بخش توصیفی جمعیت شناختی پژوهش متغیرهایی نظیر (جنسیت، سن، میزان تحصیلات و سابقه‌کاری، سمت شغلی) مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج فراوانی جنسیت پاسخ‌گویان نشان داد بیشترین فراوانی مربوط به پاسخ‌دهندگان مرد (۵۱,۶ درصد) می‌باشد. نتایج فراوانی سابقه خدمت پاسخ‌گویان نشان داد اکثر پاسخ‌دهندگان سابقه کاری ۲۰-۱۱ (۴۶/۸ ٪)، ۱۹/۸ درصد پاسخگویان کمتر از ۱۰ سال، ۳۳/۴ درصد بالای ۲۱ سال دارای سابقه کار هستند. نتایج فراوانی

جدول ۱- نتایج آزمون فریدمن (میانگین رتبه‌های ابعاد رهبری مراقبتی مدیران مدارس استان مازندران)

ابعاد	میانگین رتبه
اهداف	۸/۶۰
ویژگی‌ها	۸/۵۲
شیوه‌های اجرا	۸/۱۱

جدول ۲- نتایج آزمون فریدمن (نتیجه معناداری ابعاد رهبری مراقبتی مدیران مدارس استان مازندران)

کای دو χ^2	در جه آزادی	p-value	میزان خطا
۷۵/۲۹۵	۵	۰/۰۰۱	۰/۰۵

مدرک تحصیلی پاسخ‌گویان نشان داد ۷۰ نفر لیسانس، ۱۲۲ نفر از آن‌ها دارای مدرک فوق‌لیسانس، ۱۰۲ نفر دارای دارای مدرک دکترا هستند. نتایج فراوانی سن پاسخ‌گویان نشان داد که ۷۶ نفر از پاسخ‌دهندگان زیر ۳۰ تا ۳۵ سال، ۹۴ نفر از آن‌ها بین ۳۶ تا ۴۰ سال، ۷۸ نفر بین ۴۱ تا ۴۶ سال و ۵۸ نفر بالای ۴۷ سال هستند. برای بررسی رتبه بندی ابعاد رهبری مراقبتی مدیران مدارس استان مازندران، از آزمون فریدمن استفاده گردید که نتایج آن در جداول ۱ و ۲ نشان داده شده است. در این آزمون، مشخص می شود هر یک از مولفه‌ها و شاخص‌ها، دارای چه ترتیب اهمیتی نسبت به بقیه هستند. از آزمون فریدمن برای بررسی یکسان بودن اولویت‌بندی (رتبه بندی) تعدادی از متغیرهای وابسته توسط افراد استفاده می شود. نتایج آزمون فریدمن دارای دو خروجی است. خروجی اول جدول آماری توصیفی است که میانگین رتبه هر متغیر را نشان می‌دهد. هر چقدر میانگین رتبه‌ها بزرگتر باشد، اهمیت آن متغیر بیشتر است. خروجی دوم جدول به ترتیب داده‌های هر متغیر، مقدار آماره کای دو، درجه آزادی و معناداری را ارایه می‌کند. به دلیل اینکه معناداری کمتر از آستانه ۰/۰۵ است، ادعای یکسان بودن میانگین رتبه های متغیر ها پذیرفته نمی‌شود.

همان‌طور که از جداول ۱ و ۲ مشخص است، از نظر رتبه بندی ابعاد رهبری مراقبتی مدیران مدارس استان مازندران به ترتیب شامل ۱) اهداف ۲) ویژگی‌ها ۳) شیوه‌های اجرا می‌باشد.

بحث

نتایج پژوهش نشان داد که از نظر رتبه‌بندی، مهم‌ترین بعد رهبری مراقبتی مدیران مدارس استان مازندران اهداف است. این نتیجه با پژوهش روزر (Roeser) و همکاران (۲۰۰۰) (۷) و مارتین (Martin) و همکاران (۲۰۰۹) (۹) همسو است. این بعد بیشترین اهمیت را در تحقق رهبری مراقبتی دارد، زیرا تعیین‌کننده مسیر کلی اقدامات مدیران است. اهداف رهبری مراقبتی شامل ارتقای سلامت روانی، اجتماعی و تحصیلی دانش‌آموزان و معلمان و ایجاد محیطی حمایتگرانه در مدارس است (۱۱). مدیرانی که بر اهداف واضح و مشخص متمرکز هستند، می‌توانند نیازهای مدارس و جامعه آموزشی را بهتر درک کرده و برای رفع آن‌ها برنامه‌ریزی مؤثرتری انجام دهند. در رتبه دوم، ویژگی‌ها قرار دارند. این بعد به خصوصیات شخصیتی و مهارت‌های مدیران اشاره دارد که آن‌ها را قادر به ایفای نقش در رهبری مراقبتی می‌سازد (۱۵). ویژگی هایی مانند همدلی، مسئولیت پذیری، هوش هیجانی، توانایی حل مسئله و مهارت‌های ارتباطی از جمله عوامل کلیدی هستند. این ویژگی‌ها پایه و اساس توانایی مدیران برای اجرای مؤثر اهداف تعیین‌شده را فراهم می‌کند. بعد سوم، شیوه‌های اجرا، شامل اقدامات و رویکردهایی است که مدیران برای عملی‌سازی رهبری مراقبتی به کار می‌برند. این شیوه‌ها شامل طراحی برنامه‌های مشارکتی، تقویت تعاملات مثبت در مدرسه و ایجاد فضای حمایتی است (۴). اگرچه این بعد در رتبه سوم قرار دارد، اما اهمیت آن در عملیاتی کردن اهداف و بهره‌گیری از ویژگی‌های فردی مدیران

غیرقابل انکار است.این رتبه‌بندی نشان‌دهنده این است که برای تقویت رهبری مراقبتی، ابتدا باید مدیران بر تعیین و تحقق اهداف تمرکز کنند، سپس ویژگی‌های شخصیتی و مهارت‌های خود را تقویت نمایند و در نهایت از شیوه‌های اجرایی مؤثر استفاده کنند. تعامل و هماهنگی این سه بعد می‌تواند تضمین‌کننده موفقیت رهبری مراقبتی در مدارس باشد. پژوهش حاضر نشان داد که ابعاد رهبری مراقبتی مدیران مدارس استان مازندران شامل اهداف، ویژگی‌ها، و شیوه‌های اجرا است که به ترتیب از نظر اهمیت رتبه‌بندی شده‌اند (۹). اهداف به عنوان اصلی‌ترین بعد، نقش تعیین‌کننده‌ای در جهت‌دهی اقدامات مدیران دارند و بر ایجاد محیطی امن، حمایتگر و ارتقادهنده سلامت روانی، اجتماعی و تحصیلی دانش‌آموزان تأکید می‌کنند. تمرکز بر اهداف باعث می‌شود مدیران بتوانند نیازهای واقعی جامعه آموزشی را شناسایی کرده و با برنامه‌ریزی صحیح به این نیازها پاسخ دهند. در رتبه دوم، ویژگی‌های شخصیتی و مهارتی مدیران قرار دارد که شامل عواملی چون همدلی، مسئولیت پذیری، و توانایی برقراری ارتباط مؤثر است (۷). این ویژگی‌ها بستری مناسب برای اجرای موفق اهداف فراهم می‌کنند و مدیران را در مواجهه با چالش‌ها توانمند می‌سازند. شیوه‌های اجرا نیز به عنوان سومین بعد، شامل اقداماتی عملی است که مدیران برای تحقق اهداف و استفاده از ویژگی‌های خود به کار می‌گیرند، مانند ایجاد برنامه‌های حمایتی و تقویت روابط مثبت در مدرسه (۱۲). این اولویت‌بندی نشان می‌دهد که یک مدیر مراقبتی موفق ابتدا باید اهداف را شفاف کند، سپس ویژگی‌های شخصیتی و مهارت‌های خود را توسعه دهد و در نهایت از شیوه‌های اجرایی مؤثر بهره‌گیرد تا بتواند عملکرد بهتری در محیط مدرسه داشته باشد.

محدودیت‌ها

یکی از محدودیت‌های این پژوهش، وابستگی نتایج به دیدگاه‌های مدیران و معلمان است که ممکن است تحت تأثیر تجربه‌های شخصی و نگرش‌های فردی آن‌ها قرار گیرد. همچنین، اجرای این مطالعه در استان مازندران باعث می‌شود تعمیم‌پذیری یافته‌ها به سایر مناطق با شرایط فرهنگی و مدیریتی متفاوت با چالش‌هایی همراه باشد. نبود معیارهای استاندارد و یکپارچه برای سنجش ابعاد رهبری مراقبتی نیز می‌تواند بر دقت و اعتبار نتایج تأثیر بگذارد. علاوه بر این، عوامل محیطی و ساختاری مدارس، مانند محدودیت منابع و فشارهای اداری، ممکن است بر شیوه‌ی اجرای رهبری مراقبتی تأثیرگذار باشند و کنترل این متغیرها در پژوهش دشوار باشد.

پیشنهادات

برای ارتقای رهبری مراقبتی مدیران مدارس، پیشنهاد می‌شود برنامه‌های آموزشی ویژه‌ای برای تقویت مهارت‌های مدیریتی مبتنی بر اهداف حمایتی و انسانی طراحی و اجرا شود. همچنین، توسعه‌ی چارچوب‌های مشخص برای تعریف و ارزیابی ویژگی‌های مدیران مراقبتی می‌تواند به بهبود عملکرد آن‌ها کمک کند. به‌کارگیری روش‌های اجرایی نوین، مانند مشارکت فعال معلمان و دانش‌آموزان در تصمیم‌گیری‌های مدرسه، می‌تواند به تحقق بهتر این نوع رهبری منجر شود. ایجاد نظام بازخورد مستمر برای ارزیابی میزان تحقق ابعاد مختلف رهبری مراقبتی نیز ضروری است. علاوه بر این، حمایت نهادهای آموزشی از مدیران در زمینه‌ی تأمین منابع و ایجاد محیطی امن و پایدار، تأثیر چشمگیری در موفقیت این رویکرد خواهد داشت.

نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که رهبری مراقبتی مدیران مدارس بر پایه سه بعد اساسی اهداف، ویژگی‌ها و شیوه‌های اجرا شکل می‌گیرد و این ابعاد با ترتیبی مشخص، نقش مهمی در تحقق این نوع رهبری دارند. در این میان، اهداف به‌عنوان بنیادی‌ترین رکن، تعیین‌کننده مسیر کلی فعالیت‌های مدیران است و بر ایجاد محیطی امن و حمایتگر که سلامت روانی و اجتماعی دانش‌آموزان و معلمان را تقویت کند، تمرکز دارد. پس از آن، ویژگی‌های شخصیتی و مهارتی

مدیران در جایگاه دوم اهمیت قرار دارند که شامل توانایی‌هایی نظیر همدلی، مسئولیت‌پذیری و مهارت‌های ارتباطی است. این ویژگی‌ها به مدیران امکان می‌دهد تا در شرایط پیچیده، تصمیم‌گیری‌های مؤثر و انسانی داشته باشند. شیوه‌های اجرا نیز که بعد سوم این مدل است، شامل ابزارها و روش‌هایی است که مدیران برای تحقق اهداف و بهره‌برداری از ویژگی‌های خود به کار می‌گیرند. از جمله این روش‌ها می‌توان به تقویت تعاملات مثبت، ایجاد فضای حمایتی و مدیریت مشارکتی اشاره کرد. این یافته‌ها تأکید می‌کنند که برای ارتقای کیفیت رهبری مراقبتی، تمرکز بر تعیین اهداف روشن، پرورش ویژگی‌های مدیریتی و استفاده از شیوه‌های اجرایی کارآمد ضروری است. هماهنگی و تعامل این ابعاد می‌تواند به ایجاد محیطی مطلوب در مدارس کمک کند و به طور مؤثری بر موفقیت سازمان‌های آموزشی تأثیر بگذارد.

ملاحظات اخلاقی

مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری زیر نظر کمیته اخلاق دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری و با کد اخلاقی IR.IAU.SARI.REC.1402.222 به شناسه انجام گرفته است.

مشارکت نویسندگان

رضا یوسفی سعید آبادی نگارش مقاله و مریم تقوایی یزدی ویراستاری مقاله را برعهده داشتند و محمدحسین مرادی گردشی داده‌ها را تجزیه، تحلیل و آن را تفسیر کرد.

References

1. Gcía-Carrión R, Villardón-Gallego L, Marauri J, Yáñez-Marquina L, Rodríguez-Álvarez C. Interactive learning environments for the educational improvement of students with disabilities in special schools. Front Psychol. 2018;9:1744.
2. Ktzel R. Peer relationships, motivation, and academic performance at school. Handb Peer Interact Relat Groups. 2009;531-547.
3. Ecc JS,oeser RW. Schools as developmental contexts during adolescence. J Res Adolesc. 2011;21(1):225-241.
4. Fredri JA,lumenfeld PC, Paris AH. School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. Rev Educ Res. 2004;74(1):59-109.
5. Wang MT. Social support matters: Longitudinal effects of social support on three dimensions of school engagement from middle to high school. Child Dev. 2012;83(3):877-895.
6. Dotterer AM,we K Classroom context, school engagement, and academic achievement in early adolescence. J Youth Adolesc. 2011;40(12):1649-1660.
7. Roeser RW, EcclJS, meroff AJ. School as a context of early adolescents' academic and social-emotional development: A summary of research findings. Elem Sch J. 2000;100(5):443-471.
8. Pianta RC, Hamre BAlleJP. Teacher-student relationships and engagement: Conceptualizing, measuring, and improving the capacity of classroom interactions. Handb Res Stud Engag. 2012;365-386.
9. Martin AJ, Dowson M.Intpersonal relationships, motivation, engagement, and achievement: Yields for theory, current issues, and educational practice. Rev Educ Res. 2009;79(1):327-365.
10. Ryan AM, Patrick H. e claroom social environment and changes in adolescents' motivation and engagement during middle school. Am Educ Res J. 2001;38(2):437-460.
11. Wentzel KR. Social relonshi and motivation in middle school: The role of parents, teachers, and peers. J Educ Psychol. 1998;90(2):202-209.
12. Furrer C, Skinner E. Sensf reledness as a factor in children's academic engagement and performance. J Educ Psychol. 2003;95(1):148-162.
13. Connell JP, Wellborn JG. Comence,utonomy, and relatedness: A motivational analysis of self-system processes. Self Process Dev. 1991;43-77.
14. Deci EL, Vallerand RJ, Pelletier LGyan R Motivation and education: The self-determination perspective. Educ Psychol. 1991;26(3-4):325-346.
15. Goodenow C. Classroom belonging am earladolescent students: Relationships to motivation and achievement. J Early Adolesc. 1993;13(1):21-43.